

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده الهیات و معارف اسلامی (شهید مطهری)
گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان پایان نامه:

بررسی موارد اختلافی فقهی آیت الله موسوی اردبیلی و آیت الله محمدجواد مغنیه در ابواب حدود و تعزیرات و قصاص

استاد راهنما:

دکتر محمد حسن حائری

استاد مشاور:

دکتر عباسعلی سلطانی

نام دانشجو:

معصومه حسینی بهلولی

پاییز ۹۵

اظهارنامه (مربوط به انتشار پایان نامه)

اینجانب معصومه حسینی بهلولی دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشکده الهیات و معارف اسلامی (شهید مطهری) دانشگاه فردوسی مشهد نویسنده پایان نامه بررسی موارد فقهی اختلافی موسوی اردبیلی و مرحوم مغنیه در حدود و تعزیرات و قصاص تحت راهنمایی دکتر محمد حسن حائری متعهد می شوم:

تحقیقات در این پایان نامه توسط اینجانب انجام شده است و از صحت و اصالت برخوردار است.

در استفاده از نتایج پژوهش های محققان دیگر به مرجع مورد استفاده استناد کرده ام.

مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون توسط خود یا فرد دیگری برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نگردیده است.

کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد است. مقالات مستخرج بانام «دانشگاه فردوسی مشهد» و یا «Ferdowsi University of Mashhad» به چاپ خواهد رسید.

حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه تأثیرگذار بوده اند را در مقالات مستخرج از پایان نامه رعایت کنم و در تمامی آن ها نام استاد راهنما به عنوان نویسنده مسئول و نیز نام استاد مشاور و نشانی الکترونیکی دانشگاهی آنان را قید نمایم.

در کلیه مراحل انجام این پایان نامه، در مواردی که به حوزه اطلاعات شخصی افراد دسترسی داشته یا از آن ها استفاده کرده ام، اصل رازداری، ضوابط و اصول اخلاق پژوهشی را رعایت نموده ام.

تاریخ امضای دانشجو

مالکیت نتایج و حق نشر

- کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، کتاب، برنامه های رایانه ای، نرم افزارها و تجهیزات ساخته شده) متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می باشد. این مطلب باید به نحو مقتضی در تولیدات علمی مربوط ذکر شود.
- استفاده از اطلاعات و نتایج موجود در پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نیست.

«من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق»

با تشکر و سپاس بی حد به درگاه باری تعالی که نخستین و بزرگ‌ترین یاریگر بندگان در آغاز و پایان هر کاری است.

و با تقدیر و تشکر از دکتر حائری که به حق مرا در طول تحصیل در دوره کارشناسی ارشد و نیز طی مراحل مختلف این تحقیق، صبورانه و مشفقانه راهنمایی کرده و از محضر علمیشان مستفیض گردانیده‌اند.

همچنین با تشکر از دکتر سلطانی که با قبول زحمت مشاوره در این کار مرا یاری داده‌اند.

و بالاخره با تشکر از زحمات پدر و مادرم که همواره از آغاز کودکی تا به حال مشوق و محرک من در فراگیری و آموختن علم بوده و همچنین تمامی کسانی که در انجام این تحقیق مرا از الطاف خود بی نصیب نگذارده‌اند.

بسمه تعالی

مشخصات پایان نامه تحصیلی مقطع کارشناسی ارشد

دانشگاه فردوسی مشهد

عنوان پایان نامه: بررسی موارد اختلافی فقهی آیت الله موسوی اردبیلی و محمدجواد مغنیه در باب حدود و تعزیرات و قصاص

نام نویسنده: معصومه حسینی بهلولی

نام استاد راهنما: دکتر محمدحسن حائری

نام استاد مشاور: دکتر عباسعلی سلطانی

دانشکده: شهید مطهری	گروه: فقه و مبانی حقوق	رشته تحصیلی: الهیات
تاریخ تصویب: ۱۳۹۴/۰۳/۲۰	تاریخ دفاع: ۱۳۹۵/۰۷/۱۰	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد ●		تعداد صفحات: ۱۷۷

چکیده پایان نامه:

تحقیق حاضر، باهدف تطبیق مسائل جزائی فقه اسلام در پی بررسی، دو فقیه برجسته و اثرگذار شیعی، آیت الله موسوی اردبیلی و مرحوم محمدجواد مغنیه است. تا به عنوان نمونه مسایل مورد اختلاف آنها بیش از سایر مسائل فقهی جزایی مورد توجه و تحقیق قرار گیرد. به نظر می رسد بررسی موارد اختلافی این دو محقق معاصر در فقه جزا تا حد زیادی مورد فایده است. ترتیب ارائه مطالب هر فصل بر اساس ترتیبی است که این دو فقیه معاصر در کتب خود اتخاذ کرده اند؛ و به مناسبت موضوع تحقیق، مواردی که این دو فقیه باهم اختلاف دارند آورده می شود و در پایان نتیجه ای که از این تحقیق حاصل می شود این است که باوجود هم عقیده بودن این دو فقیه معاصر، در موارد متعددی باهم اختلاف دارند که باید گفت در اکثر این موارد اختلافی نظر مرحوم مغنیه با نظر مشهور فقها موافق است؛ و روایات منشأ اختلاف نظر اکثر مسائل مطرح شده است، درحالی که در مدلول آیات قرآن کریم و قواعد و اصول مطرح شده چنین اختلافی به چشم نمی خورد.

کلیدواژه:	۱. حدود و تعزیرات	۲. موسوی اردبیلی	۳. محمدجواد مغنیه
امضای استاد راهنما:.....	۴. قصاص	تاریخ:.....	

فهرست

عنوان	شماره صفحه
-------	------------

مقدمه	۱.....
تعریف مساله و تبیین موضوع	۲.....
فرضیه یا سوال‌های پژوهشی	۴.....
اهداف پژوهش	۴.....
سوابق پژوهشی	۴.....
جنبه جدید بودن و نوآوری طرح	۵.....
استفاده کنندگان از نتیجه پایان نامه	۵.....
روش انجام تحقیق	۵.....
ساختار و بدنه تحقیق	۵.....
فصل اول: کلیات و مفاهیم	۶.....
مقدمه	۷.....
۱-۱-۱-۱ مبحث نخست: شرح حال علمی مرحوم مغنیه و آیت الله موسوی اردبیلی	۷.....
۱-۱-۱-۱ گفتار اول: محمد جواد مغنیه	۷.....
۱-۱-۱-۱-۱ از زندگینامه	۷.....
۱-۱-۱-۱-۱ منزلت علمی و تألیفات مرحوم مغنیه	۸.....
۱-۱-۱-۲ گفتار دوم: آیت الله موسوی اردبیلی	۹.....
۱-۱-۲-۱-۱ از زندگینامه	۹.....
۱-۲-۱-۱-۱ منزلت علمی و تألیفات موسوی اردبیلی	۱۰.....
۲-۱ مبحث دوم: واژه‌شناسی	۱۱.....

هفت

- ۱-۲-۱ گفتار نخست: معنای حد ۱۱
- ۱-۲-۱-۱ حد در لغت ۱۱
- ۱-۲-۱-۲ حد در کتاب و سنت ۱۱
- ۱-۲-۱-۳ حد در اصطلاح فقها ۱۳
- ۲-۲-۱ گفتار دوم: تعریف تعزیر ۱۴
- ۲-۲-۱-۱ تعزیر در لغت ۱۴
- ۲-۲-۱-۲ تعزیر از دیدگاه فقهای امامیه ۱۶
- ۲-۲-۱-۳ تعزیر در کتاب و سنت ۱۷
- ۲-۲-۱-۴ تعزیر از دیدگاه قانون و حقوق ۲۰
- ۲-۲-۱-۵ فرق بین حد و تعزیر ۲۱
- ۳-۲-۱ گفتار سوم: تعریف قصاص ۲۳
- ۳-۲-۱-۱ قصاص در لغت: ۲۳
- ۳-۲-۱-۲ قصاص در اصطلاح: ۲۳
- ۳-۲-۱-۳ تفاوت حد و قصاص ۲۴
- فصل دوم: موارد اختلافی باب حدود و تعزیرات ۲۵
- مبحث اول: بیان موارد اختلافی ۲۶
- ۱-۲ گفتار نخست: اسباب حدود و تعزیرات (آیا ارتداد حد است یا تعزیر) ۲۶
- ۱-۱-۲ بیان مسئله: ۲۶
- ۲-۱-۲ واژه‌شناسی ۲۷
- ۱-۲-۱-۲ ارتداد در لغت ۲۷
- ۲-۲-۱-۲ ارتداد در اصطلاح فقها ۲۷

- ۲۸-۱-۳ حکم حکومتی و شیوه بازشناسی آن.....
- ۳۰-۱-۴ تحقیق کلام مرحوم محمدجواد مغنیه و آیت الله موسوی اردبیلی.....
- ۳۰-۱-۵ اسباب تعزیر از نظر فقها (نظر مشهور و موافق با مرحوم مغنیه).....
- ۳۱-۱-۵-۱ بیان ادله تعزیری بودن حکم ارتداد.....
- ۳۲-۱-۵-۱-۱ به کار نگرفتن تعبیر «حد» در روایات.....
- ۳۲-۱-۵-۱-۲ تعبیرات فقها در مورد کیفر ارتداد.....
- ۳۲-۱-۵-۱-۳ انعطاف پذیری کیفر مرتد در قرآن.....
- ۳۴-۱-۵-۱-۴ انعطاف پذیری کیفر مرتد در روایات.....
- ۳۴-۱-۶ اسباب حدود از نظر فقها (نظر غیر مشهور و موافق با موسوی اردبیلی).....
- ۳۵-۱-۶-۱ بیان ادله بررسی ماهوی حکم مرتد (حد بودن ارتداد).....
- ۳۵-۱-۶-۱-۱ فضای صدور حکم قتل مرتد:.....
- ۳۸-۱-۶-۱-۲ شرایط متفاوت ارتداد:.....
- ۳۹-۱-۷ جمع بندی.....
- ۳۹-۲-۲ گفتار دوم: اثبات زنا با علم قاضی.....
- ۳۹-۲-۲-۱ بیان مسئله:.....
- ۴۰-۲-۲-۲ واژه شناسی.....
- ۴۰-۲-۲-۱ علم در لغت.....
- ۴۰-۲-۲-۲ معنای لغوی و اصطلاحی قاضی.....
- ۴۱-۲-۲-۳ تعریف علم قاضی در اصطلاح حقوقی و از نظر قانونی.....
- ۴۱-۲-۳-۳ تحقیق کلام مرحوم محمدجواد مغنیه و آیت الله موسوی اردبیلی.....
- ۴۲-۲-۴ حجیت علم قاضی مطلقاً (نظر مشهور فقها و موافق با مرحوم مغنیه).....

- ۴۶-۲-۲-۴-۱ بیان ادله اعتبار و حجیت علم قاضی: ۴۶
- ۴۶-۲-۲-۴-۱-۱ قرآن..... ۴۶
- ۴۸-۲-۲-۴-۱-۲ روایات..... ۴۸
- ۵۰-۲-۲-۴-۱-۳ اجماع..... ۵۰
- ۵۱-۲-۲-۴-۱-۴ قضیه فدک..... ۵۱
- ۵۲-۲-۲-۴-۱-۵ لزوم توقف احکام یا فسق قاضی یا برکناری علم..... ۵۲
- ۵۳-۲-۲-۴-۱-۵-۱ بیان ادله قائلین به عدم اعتبار حجیت علم قاضی: ۵۳
- ۵۳-۲-۲-۴-۱-۵-۲ روایات..... ۵۳
- ۵۴-۲-۲-۴-۱-۵-۲ راه‌های اثبات حقوق منحصر در چهار چیز است:..... ۵۴
- ۵۵-۲-۲-۴-۱-۵-۳ حجیت علم، مستلزم این است که مردم بدون بینة نسبت به جان و مال دیگران ادعا کنند..... ۵۵
- ۵۵-۲-۲-۴-۱-۵-۴ قائلین به تفصیل..... ۵۵
- ۵۵-۲-۲-۴-۱-۶-۱ حجیت علم قاضی فقط در حقوق الناس..... ۵۵
- ۵۶-۲-۲-۴-۱-۶-۲ بیان ادله..... ۵۶
- ۵۶-۲-۲-۴-۱-۶-۲ حجیت علم قاضی در حقوق الله فقط..... ۵۶
- ۵۷-۲-۲-۴-۱-۶-۳ عدم اعتبار علم قاضی در حدود..... ۵۷
- ۵۷-۲-۲-۴-۱-۶-۳ بیان ادله..... ۵۷
- ۵۷-۲-۲-۴-۱-۶-۳ آیات..... ۵۷
- ۵۸-۲-۲-۴-۱-۶-۳ روایات..... ۵۸
- ۵۹-۲-۲-۴-۱-۶-۳ جمع‌بندی..... ۵۹
- ۶۰-۲-۳-۳ گفتار سوم: حکم زنا با زن پدر..... ۶۰

- ۶۰..... ۲-۳-۱ بیان مسئله
- ۶۰..... ۲-۳-۲ واژه‌شناسی
- ۶۰..... ۲-۳-۲-۱ تعریف محرم
- ۶۱..... ۲-۳-۳ محارم سه دسته‌اند
- ۶۱..... ۲-۳-۳-۱ محارم نسبی
- ۶۲..... ۲-۳-۳-۱-۱ بیان ادله قائلین به قتل
- ۶۲..... ۲-۳-۳-۱-۱-۱ اجماع
- ۶۲..... ۲-۳-۳-۱-۲ روایات
- ۶۳..... ۲-۳-۳-۲ محارم سببی
- ۶۳..... ۲-۳-۳-۳ عدم الحاق محارم سببی به محارم نسبی
- ۶۴..... ۲-۳-۳-۳-۱ بیان ادله عدم الحاق
- ۶۴..... ۲-۳-۳-۳-۱-۱ تبادل
- ۶۴..... ۲-۳-۳-۳-۱-۲ اکتفا به قدر متیقن
- ۶۵..... ۲-۳-۳-۴ الحاق محارم سببی به محارم نسبی
- ۶۵..... ۲-۳-۳-۴-۱ بیان ادله (پاسخ به مخالفین به الحاق)
- ۶۵..... ۲-۳-۳-۴-۱-۱ اتمسک به مفهوم لغوی و عرفی محرم
- ۶۵..... ۲-۳-۳-۴-۱-۲ استناد به ادله مشترک
- ۶۶..... ۲-۳-۳-۵ محارم رضاعی
- ۶۶..... ۲-۳-۳-۶ الحاق زنا با محارم رضاعی به زنا با محارم نسبی
- ۶۶..... ۲-۳-۳-۶-۱ بیان ادله قائلین به الحاق:
- ۶۶..... ۲-۳-۳-۶-۱-۱ آیات

- ۶۷.....۲-۳-۳-۳-۱-۶-۱-۲ روایات
- ۶۸.....۴-۳-۲ تحقیق کلام مرحوم محمدجواد مغنیه و آیت الله موسوی اردبیلی
- ۶۹.....۵-۳-۲ الحاق زنا با همسر پدر به محارم نسبی و واجب القتل بودن زانی (موافق با موسوی اردبیلی)
- ۶۹.....۱-۵-۳-۲ بیان ادله:
- ۶۹.....۱-۵-۳-۲ قرآن
- ۷۰.....۲-۳-۵-۱-۲ اجماع
- ۷۰.....۳-۱-۵-۳-۲ روایات
- ۷۱.....۶-۳-۲ عدم الحاق زنا با همسر پدر به زنا با محارم نسبی و عدم وجوب قتل زانی (موافق با مغنیه)
- ۷۱.....۱-۶-۳-۲ دلایل قائلین حجیت خبر واحد در امور مهمه:
- ۷۳.....۱-۱-۶-۳-۲ بیان ادله قائلین به عدم الحاق:
- ۷۴.....۷-۳-۲ جمع بندی
- ۷۴.....۴-۲ گفتار چهارم: تکرار عمل تفخیز بعد از اجرای حد
- ۷۴.....۱-۴-۲ بیان مسئله:
- ۷۵.....۲-۴-۲ واژه شناسی
- ۷۵.....۱-۲-۴-۲ تعریف لواط
- ۷۵.....۲-۲-۴-۲ تعریف تفخیز
- ۷۶.....۳-۲-۴-۲ مرتکبین جرم لواط و تفخیز
- ۷۷.....۳-۴-۲ حکم تفخیز
- ۷۷.....۱-۳-۴-۲ اصد تازیانه نسبت به فاعل و مفعول خواه محصن باشند یا غیر محصن
- ۷۸.....۱-۱-۳-۴-۲ بیان ادله

- ۸۷..... ۲-۵-۱ بیان مسئله
- ۸۷..... ۲-۵-۲ واژه‌شناسی
- ۸۷..... ۲-۵-۲-۱ معنای لغوی سحق
- ۸۸..... ۲-۵-۲-۲ معنای اصطلاحی سحق:
- ۸۸..... ۲-۵-۳ تحقیق کلام مرحوم محمدجواد مغنیه و آیت‌الله موسوی اردبیلی
- ۸۹..... ۲-۵-۴ نظر مشهور فقها (موافق با مرحوم مغنیه)
- ۹۰..... ۲-۵-۴-۱ بیان ادله:
- ۹۰..... ۲-۵-۴-۱-۱ اجماع
- ۹۰..... ۲-۵-۴-۲ روایات
- ۹۱..... ۲-۵-۵ نظر فقهای غیر مشهور (موافق با موسوی اردبیلی)
- ۹۱..... ۲-۵-۵-۱ بیان ادله فقهای غیر مشهور
- ۹۱..... ۲-۵-۵-۱-۱ روایات
- ۹۳..... ۲-۵-۶ جمع‌بندی
- ۹۳..... ۲-۶-۱ گفتار ششم: راه‌های اثبات قوادی و تعداد اقرار در اثبات آن
- ۹۳..... ۲-۶-۱ بیان مسئله:
- ۹۴..... ۲-۶-۲ واژه‌شناسی
- ۹۴..... ۲-۶-۲-۱ معنای لغوی قیادت
- ۹۴..... ۲-۶-۲-۲ معنای اصطلاحی قیادت
- ۹۴..... ۲-۶-۲-۱ نظریه اشهر
- ۹۶..... ۲-۶-۲-۲ نظریه مشهور
- ۹۸..... ۲-۶-۳ راه‌های اثبات قیادت

چهارده

- ۹۸ ..... ۲-۶-۳-۱ شهادت دو مرد عادل
- ۹۸ ..... ۲-۶-۳-۲ اقرار
- ۹۹ ..... ۲-۶-۴ تحقیق کلام مرحوم محمدجواد مغنیه و آیت الله موسوی اردبیلی
- ۹۹ ..... ۲-۶-۵ نظر مشهور فقها (موافق با مرحوم مغنیه)
- ۱۰۰ ..... ۲-۶-۵-۱ بیان ادله اشتراط دو بار اقرار برای قیادت:
- ۱۰۰ ..... ۲-۶-۵-۱-۱ ملازمه‌ی دو شاهد با دو بار اقرار
- ۱۰۱ ..... ۲-۶-۵-۱-۱-۱ انقد و بررسی دلیل ملازمه
- ۱۰۱ ..... ۲-۶-۵-۱-۲ تخفیف و احتیاط در حدود
- ۱۰۱ ..... ۲-۶-۵-۱-۳ اتفاق نظر و تسالم اصحاب و فقها
- ۱۰۳ ..... ۲-۶-۵-۱-۳-۱ انقد و بررسی دلیل اتفاق و تسالم فقها
- ۱۰۳ ..... ۲-۶-۵-۱-۴ تمسک به قدر متیقن
- ۱۰۳ ..... ۲-۶-۵-۱-۴-۱ انقد و بررسی دلیل تمسک به قدر متیقن
- ۱۰۳ ..... ۲-۶-۶-۶ نظر فقهای غیر مشهور (موافق با موسوی اردبیلی)
- ۱۰۳ ..... ۲-۶-۶-۱ بیان ادله اشتراط یک بار اقرار در قیادت
- ۱۰۴ ..... ۲-۶-۶-۱-۱ حدیث نبوی «اقرار العقلاء علی انفسهم جائز»
- ۱۰۴ ..... ۲-۶-۶-۱-۲ دلیلی که دو بار اقرار را لازم می‌داند در مورد سرقت است نه در مورد قوادی
- ۱۰۴ ..... ۲-۶-۶-۳ هر چیزی که با دو شاهد عادل ثابت میشود دو بار اقرار هم لازم است
- ۱۰۴ ..... ۲-۶-۷-۷ آرای اهل سنت
- ۱۰۵ ..... ۲-۶-۸ جمع بندی
- ۱۰۵ ..... ۲-۶-۷ گفتار هفتم: مرتبه‌ی کشتن شارب خمر

- ۱۰۵ ..... ۲-۷-۱ بیان مسئله:
- ۱۰۵ ..... ۲-۷-۲ واژه‌شناسی
- ۱۰۵ ..... ۲-۷-۲-۱ تعریف خمر و مسکر در لغت
- ۱۰۶ ..... ۲-۷-۲-۲ معنای اصطلاحی خمر و سکر
- ۱۰۷ ..... ۲-۷-۳ تحقیق کلام مرحوم محمدجواد مغنیه و آیت‌الله موسوی اردبیلی
- ۱۰۷ ..... ۲-۷-۴ نظر مشهور فقها (موافق با موسوی اردبیلی)
- ۱۰۹ ..... ۲-۷-۴-۱ بیان ادله مشهور فقها
- ۱۰۹ ..... ۲-۷-۴-۱-۱ اجماع
- ۱۱۰ ..... ۲-۷-۴-۱-۲ روایات خاص
- ۱۱۱ ..... ۲-۷-۴-۱-۳ روایات عام
- ۱۱۲ ..... ۲-۷-۴-۱-۴ روایات دال بر جلد در غیر خمر
- ۱۱۳ ..... ۲-۷-۵ نظر غیر مشهور (موافق با مرحوم مغنیه)
- ۱۱۴ ..... ۲-۷-۵-۱ بیان ادله فقهای غیر مشهور
- ۱۱۴ ..... ۲-۷-۵-۱-۱ روایات
- ۱۱۵ ..... ۲-۷-۵-۱-۲ اولویت
- ۱۱۶ ..... ۲-۷-۵-۱-۳ احتیاط در دماء
- ۱۱۷ ..... ۲-۷-۶ جمع‌بندی
- ۱۱۸ ..... فصل سوم: موارد اختلافی باب قصاص
- ۱۱۹ ..... مبحث اول: بیان موارد اختلافی
- ۱۱۹ ..... ۳-۱ گفتار اول: جراحت زن هنگامی که به یک سوم برسد
- ۱۱۹ ..... ۳-۱-۱ بیان مسئله

- ۱۱۹ ..... ۳-۱-۲ تحقیق کلام مرحوم محمدجواد مغنیه و آیت الله موسوی اردبیلی
- ۱۲۰ ..... ۳-۱-۳ نظر فقهای غیر مشهور (موافق با موسوی اردبیلی)
- ۱۲۱ ..... ۳-۱-۳ بیان ادله فقهای غیر مشهور
- ۱۲۱ ..... ۳-۱-۳-۱-۱ روایات
- ۱۲۱ ..... ۳-۱-۴ نظر مشهور فقها (موافق با نظر مرحوم مغنیه)
- ۱۲۲ ..... ۳-۱-۴ بیان ادله فقهای مشهور
- ۱۲۳ ..... ۳-۱-۴-۱ روایات
- ۱۲۴ ..... ۳-۱-۵ جمع بندی
- ۱۲۴ ..... ۳-۲-۲ گفتار دوم: حق قصاص ولی دم محجورین (صغیر یا مجنون)
- ۱۲۴ ..... ۳-۲-۱ بیان مسئله:
- ۱۲۵ ..... ۳-۲-۲ واژه شناسی
- ۱۲۵ ..... ۳-۲-۲-۱ تعریف حجر
- ۱۲۶ ..... ۳-۲-۲-۲ اسباب حجر
- ۱۲۷ ..... ۳-۲-۳ تحقیق کلام مرحوم محمدجواد مغنیه و آیت الله موسوی اردبیلی
- ۱۲۷ ..... ۳-۲-۴ انتظار تا زمان بلوغ صغیر و افاقه‌ی مجنون
- ۱۲۹ ..... ۳-۲-۴-۱ بیان ادله
- ۱۲۹ ..... ۳-۲-۴-۱-۱ اجماع
- ۱۳۰ ..... ۳-۲-۴-۲ روایت
- ۱۳۳ ..... ۳-۲-۵ بر خورداری ولی از اختیار اخذ دیه و یا مصالحه بر مقداری از دیه با رعایت غبطه صغیر و مجنون وعدم ولایت ولی بر قصاص:
- ۱۳۳ ..... ۳-۲-۶ جواز استیفای قصاص یا اخذ دیه بنا به مصلحت مولی علیه صغیر یا مجنون توسط ولی
- ۱۳۴ ..... ۳-۲-۶

- ۱۳۶ ..... ۷-۲-۳ اختیار کامل و تام ولی صغیر یا مجنون:
- ۱۳۸ ..... ۷-۲-۳ بیان ادله
- ۱۳۸ ..... ۱-۷-۲-۳ بررسی دلالت آیات قرآن نسبت به عموم ولایت:
- ۱۳۹ ..... ۲-۱-۷-۲-۳ بررسی دلالت روایت نسبت به عموم ولایت:
- ۱۴۰ ..... ۱-۲-۱-۷-۲-۳ ولایت ولی بر مال صغیر
- ۱۴۰ ..... ۲-۲-۱-۷-۲-۳ ولایت ولی بر نکاح صغیر
- ۱۴۰ ..... ۳-۲-۱-۷-۲-۳ ولایت ولی بر تأدیب و تنبیه صغیر
- ۱۴۱ ..... ۸-۲-۳ جمع بندی
- ۱۴۲ ..... ۳-۳ گفتار سوم: اذن ولی امر در قصاص
- ۱۴۲ ..... ۱-۳-۳ بیان مسئله:
- ۱۴۲ ..... ۲-۳-۳ واژه شناسی
- ۱۴۲ ..... ۱-۲-۳-۳ تعریف ولی امر
- ۱۴۳ ..... ۳-۳-۳ مبانی شرعی استیذان
- ۱۴۳ ..... ۱-۳-۳-۳ استیذان در قرآن:
- ۱۴۵ ..... ۴-۳-۳ تحقیق کلام مرحوم محمدجواد مغنیه و آیت الله موسوی اردبیلی
- ۱۴۵ ..... ۵-۳-۳ لزوم استیذان:
- ۱۴۹ ..... ۱-۵-۳-۳ بیان ادله لزوم استیذان
- ۱۵۰ ..... ۱-۱-۵-۳-۳ روایات
- ۱۵۴ ..... ۶-۳-۳ عدم لزوم استیذان
- ۱۵۵ ..... ۱-۶-۳-۳ بیان ادله عدم لزوم استیذان
- ۱۵۵ ..... ۱-۱-۶-۳-۳ آیات
- ۱۵۶ ..... ۲-۱-۶-۳-۳ روایات

۱۵۷ ..... ۷-۳-۳ اولی بودن استیدان

۱۵۹ ..... ۱-۷-۳-۳ بیان ادله اولی بودن استیدان

۱۶۰ ..... ۸-۳-۳ جمع بندی

۱۶۱ ..... نتیجه گیری

۱۶۲ ..... منابع

مقدمه

تعریف مسئله و تبیین موضوع

اختلاف آرای فقها امری است که در فقه کاملاً ملموس و مشهود است و یکی از مباحث مهم و تأثیرگذار در جامعه‌ی دینی است؛ این مسئله با توجه به پیشرفت علوم و گسترده‌گی در موضوعات، ثمرات فقهی قابل توجهی را به دنبال دارد و مسئله‌ی اختلاف فتاوا همواره مورد توجه اندیشمندان و بزرگان علم فقه بوده و در جامعه‌ی امروز نیز به‌عنوان یکی از پرسش‌های مهم نسل جوان مطرح می‌شود که چرا با وجود اینکه قرآن و سنت به‌عنوان دو منبع اصلی استنباط احکام فقهی و آرای حقوقی، مورد اتفاق فقیهان است، باز هم در بین آراء و نظرات فقها و علمای عظام اختلاف وجود دارد؟

اگرچه واژه‌ی اختلاف، چه در میدان اندیشه و فکر و چه در میدان اخلاق، ناپسند شمرده می‌شود، اما مانند واژه‌ی جنگ می‌تواند هدفی سازنده و مفید برای بشریت باشد؛ و ابزاری برای سنجش و آزمایش مردم و تفکیک بین خیرخواهان و بداندیشان و همچنین مایه شکوفایی و رشد افکار و اندیشه‌های آدمی گردد. باید بدانیم که در بیان علل و عوامل اختلاف آراء، دیدگاه‌ها و ابعاد متعددی قابل بررسی است که مهم‌ترین علل را می‌توان در دو بخش عوامل درون فقهی و برون فقهی دنبال کرد؛ اختلاف در عوامل درون فقهی از جمله اختلاف‌های ناشی از اختلاف در منابع فقهی، منابع اصلی و تبعی و نیز اختلاف در مبانی علمی مانند مبانی اصولی، کلامی، رجالی و فقه‌الحدیثی از جمله، مهم‌ترین و زیربنایی‌ترین مباحث در منشأ و خاستگاه اختلافات فقهی محسوب می‌شود، عوامل برون فقهی مانند نقش زمان و مکان در شناخت صحیح موضوعات و تطبیق با فروع و نیز عوامل فردی و اجتماعی همچون منهج و مشرب فقهی فقها، نقش مدارس و مکاتب فقهی و نیز تأثیر محیط، باورها، هنجارها و حتی عوامل روان‌شناختی از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است؛ و همچنین می‌توان این اختلاف نظرات را برخاسته از شیوه استنباط فقیه از منابع استنباط دانست که از جمله این عوامل پیش‌فرض‌های فقیه در مراجعه به منابع فقه و یا دامنه اطلاع او از موضوعات احکام نیز می‌تواند از علل اختلاف آرای فقها باشد. مثلاً سند یک روایت از نظر فقیه می‌تواند مقبول یا مردود باشد که خود در تصمیم‌گیری فقیه و استنباط حکم نقش عمده دارد. یا اینکه فقهی خبر واحد را حجت می‌داند درحالی که دیگری آن را حجت نمی‌داند.